

Symposium

Programma donderdag 8 maart

(Goede) dementiezorg is palliatieve zorg

Dementie is een ingrijpende aandoening voor zowel degene die eraan lijdt als ook diens naasten. Dementie kan niet worden genezen. Het is onvermijdelijk dat mensen met dementie aan of in elk geval met deze ziekte sterven. Goede dementiezorg richt zich dan ook op kwaliteit van leven: het zoveel mogelijk voorkomen en verlichten van lijden en het bevorderen en faciliteren van positieve ervaringen. Dit maakt goede dementiezorg bij uitstek palliatieve zorg.

Onrust, gevoelens van angst en afhankelijkheid zijn sleutelwoorden bij dementie. Daarom is de palliatieve zorg voor mensen met dementie anders dan bijvoorbeeld voor mensen met kanker. Mensen met dementie hebben andere zorgvragen. Om de palliatieve zorg voor hen goed af te stemmen op hun specifieke situaties is uitwisseling van expertise uit beide zorgketens belangrijk.

De netwerken dementie en de netwerken palliatieve zorg in de provincie Groningen hebben de handen ineen geslagen om samen een symposium te organiseren. Deze samenwerking heeft geresulteerd in een afwisselend programma. We zijn blij dat zoveel boeiende sprekers meewerken deze lezingen en workshops te verzorgen over dementie en palliatieve zorg.

Wanneer

Donderdag 8 maart 2018 vanaf 12.30 inloop, inschrijving en lunch
Start programma om 13.15 uur

Waar

Congres- en vergadercentrum Hanze Plaza
Protonstraat 16
9743 AL Groningen
www.hanzeplaza.nl
Rondom Hanza Plaza is plek om gratis te parkeren.
Bereikbaarheid Groningen: slimmekaart.groningenbereikbaar.nl

Kosten

€ 27,50 voor iedereen, behalve (huis)artsen
€ 50,00 voor (huis)artsen
Bij inschrijving voldoet u de deelnemersprijs via eenmalige machtiging of Ideal.
Na betaling ontvangt u een bevestigingsbrief. In uw account is de factuur op te halen.

Accreditatie

Accreditatie wordt aangevraagd voor huisartsen en specialisten ouderengeneeskunde (ABC1), verpleegkundigen en verzorgenden (V&VN), verpleegkundig specialisten (VSR) en casemanagers dementie.

Aanmelden

Aanmelden kan via onderstaande link

[Artsen](#)

[Overige](#)

Programma

Symposium donderdag 8 maart

(Goede) dementiezorg is palliatieve zorg

13.15 uur **Opening** door Henk Havinga, middagvoorzitter

13.25 uur **Samen maken we Nederland dementievriendelijk**

Dementie wordt volksziekte nummer 1. We krijgen er dus allemaal mee te maken. Op straat, in de winkel of op je werk. Hoe herken je dementie? En hoe ga je GOED om met iemand met dementie? Het helpt als mensen dementie niet alleen herkennen, maar vervolgens ook iets kunnen betekenen voor iemand met dementie of een mantelzorger. Samen maken we Nederland dementievriendelijk. Doe je mee?

Spreker: Saskia de Jonge, Coördinator trainingen Samen dementievriendelijk

14.05 uur **De essentie van het Kwaliteitskader Palliatieve Zorg en betekenis voor de praktijk van alle dag**

Het kwaliteitskader palliatieve zorg is opgebouwd vanuit wat de patiënt en zijn naasten belangrijk vinden in de laatste levensfase. Tijdens de bespreking vormt die mening het uitgangspunt om met elkaar naar het kwaliteitskader te kijken. Waar en hoe geeft het Kwaliteitskader antwoord op wensen van patiënten? En wat betekent dat voor de praktijk van alle dag vanuit hulpverlenersperspectief? Hoe verhoudt het kwaliteitskader zich tot bestaande kwaliteitskaders in de verpleeghuiszorg? Kortom een interactieve brainstorm over de essenties van het kwaliteitskader palliatieve zorg!

Spreker: Hetty Kazimier, adviseur palliatieve zorg IKNL

14.45 uur **Pauze**

15.15 uur **Het Hospital at Home zorgprogramma**

Hospital at Home is een zorgprogramma dat innovatieve en effectieve ouderenzorg biedt aan de meest kwetsbare ouderen. Onder de vlag van Hospital at Home slaat een grote groep partners een voor Nederland uniek zorgpad in met als hoofddoel 'Ziekenhuiszorg Thuis' voor de meest kwetsbare oudere patiënten en hun naasten.

Hospital at Home is een nieuwe zorgbeweging, een krachtige omslag in denken en ook een concrete samenwerking tussen patiënten, naasten en professionals. De mening van patiënten en naasten is hierbij van groot belang en bepaalt mede hoe Hospital at Home eruit gaat zien.

Spreker: Sophia de Rooy, internist-geriater, hoogleraar Geriatrie/Ouderengeneeskunde UMCG

2 rondes parallelsessies

1e ronde van 16.00 - 16.50 uur

2e ronde van 17.00 - 17.50 uur

17.50 uur Nazit met hapje en drankje.

Zaal Gent

Het familiegesprek, voorbereiden op de toekomst

Het familiegesprek is van belang om op één lijn te komen, om af te stemmen en om beslissingen voor de toekomst voor te bereiden. Hoe pak je dat aan? Welke rol heb je als hulpverlener?

Sprekers: *Louwke Polman, GZ psycholoog De Hoven*
Koos Pettinga, Afdelingshoofd Dagbehandeling / casemanager dementie De Hoven

Zaal Hanzezaal

Wensen kenbaar maken voor de laatste levensfase. Denker erover, praat erover.

Vroeg of laat krijgt iedereen te maken met de dood. Deze komt dichtbij als de diagnose dementie wordt gesteld. In een interactieve setting gaan deelnemers ervaren hoe de sterfstijlen van STEM handvatten bieden voor het gesprek over wensen in de laatste fase van het leven. Theorie en praktijk wisselen elkaar af.

Sprekers: *Karin Klein, Verpleegkundig Specialist palliatieve zorg ZG meander*
Jacqueline Tijhaar, trainer stichting STEM

Zaal Bremen

Pijn bij dementie.

Waarom is het van belang om extra alert te zijn op pijn bij iemand met dementie? Hoe doe je dat en wat doe je aan de pijn. Onder andere aandacht voor het gebruik van een nieuwe pijn-observatieschaal.

Sprekers: *Louk Costongs, specialist ouderengeneeskunde, kaderarts palliatieve zorg*
Leonoor Gräler, Projectmedewerker UNO-UMCG

Zaal Hamburg

Complementaire zorg. Healing Touch en het bevorderen van welbevinden.

Momenteel wordt er in Amerika onderzoek gedaan naar dementie en Healing Touch. En de eerste onderzoeken zijn veelbelovend. Als hulpverlener is Healing Touch te leren en de interventies kunnen ingezet worden. Met als eerste doel het welbevinden van de cliënt te vergroten.

Tijdens de workshop zal men zelf een interventie gaan ervaren en na afloop zal er ruimte zijn om de ervaringen te delen.

Spreker: *Wilma Bijl, cursuscentrum complementaire zorg*

Zaal Riga

Spirituele zorg: je kunt er niet omheen!

Aandacht voor het spirituele proces vanaf het begin van de palliatieve fase

Spiritualiteit is verbonden met het hele leven van een cliënt of patiënt. Het speelt in alles mee wat hij/zij doormaakt. Dat wil echter niet zeggen dat deze dimensie altijd goed onder woorden gebracht kan worden. Spirituele vragen zijn vaak niet gestelde vragen, vragen die nog niet helder zijn voor de mens in kwestie en door hem/haar soms ook niet worden herkend. Vaak worden deze vragen vooruitgeschoven en soms ook verwaarloosd. Bovendien zijn spirituele vragen intiem en persoonlijk van karakter.

Kortom: Heb aandacht voor het spirituele proces!

Spreker: *(drs.) Klaas Oosterhuis, geestelijk verzorger ZINN*

Zaal Deventer

Markeren van de palliatieve fase en proactieve zorgplanning bij mensen met dementie. Begin er maar eens over...

Binnen het consortium Ligare is het tijdig bespreekbaar maken van de palliatieve fase (PF) en proactieve zorgplanning het speerpunt voor de komende jaren. Door de markering ontstaat er een gedeelde

focus op kwaliteit van leven/sterven. Ondanks dat het merendeel van de mensen met dementie thuis verblijven zijn er tot op heden geen handvatten beschikbaar voor professionals in de eerste lijn. Vooral bij mensen met dementie lijkt het van belang om tijdig te markeren in verband met de (niet te voorspellen) cognitieve achteruitgang en om passende zorg te kunnen inzetten. De binnen het project ontwikkelde Gesprekswijzer Dementie geeft handvatten om die benoemingsverlegenheid te overwinnen. Tijdens de workshop gaan de deelnemers daadwerkelijk aan de slag met deze gesprekswijzer.

*Sprekers: Myrna Pelgrum-Keurhorst, hoofddocent-onderzoeker palliatieve zorg (Saxion lectoraat Verpleegkunde)
Leontine Groen - van de Ven, docent en onderzoeker lectoraat Innoveren met Ouderen, hogeschool Windesheim*

Zaal Kampen

Onbegrepen gedrag aan de hand van De set signalering in de palliatieve fase.

In de palliatieve fase signaleer jij vaak als eerste een verandering in conditie, ADL of gedrag. Als je deze veranderingen goed in kaart brengt, geef je een belangrijke aanzet tot het verbeteren van de zorg. De methode 'Signalering in de palliatieve fase' helpt je bij het signaleren, interpreteren en verwoorden van de belangrijkste zorgproblemen.

Spreker: Rommy de Jong, specialist ouderen geneeskunde en consulent palliatief team Drenthe

Zaal Brugge

Hoe hou je zelf de regie bij dementie?

In een boeien de presentatie wordt in gegaan op de vraag: Wie neemt beslissingen over wel of juist niet behandelen als een patiënt dat zelf niet meer kan?

Spreker: Mw. mr. G.H.E. Bergman-Klaasen, notaris te Stadskanaal

Zaal Harlingen

Morele dilemma's en dementie.

In deze interactieve workshop zal, na een korte inleiding over Ethiek, het gesprek gaan over de vele dilemma's die spelen in de zorg voor mensen met dementie. Is het mogelijk daarbij aandacht te hebben voor morele dilemma's en zo ja, hoe dan? Zou een moreelberaad daarbij een methode kunnen zijn die helpt inzicht te krijgen? Vragen die uitnodigen tot een mooi gesprek.

Spreker: Drs. T.M. (Trijntje) Scheeres-Feitsma, stafmedewerker Reliëf

Zaal Dinant

Dementie vriendelijk ziekenhuis.

Mensen met dementie verblijven op zowat alle afdelingen van het ziekenhuis en hun aantal is de afgelopen jaren toegenomen. Bovendien stelt men vast dat er vandaag de dag een grote mismatch is tussen hoe ziekenhuizen georganiseerd zijn, hoe mensen met dementie benaderd worden en wat deze kwetsbare groep eigenlijk nodig heeft. Jelte en Anette schetsen tijdens deze workshop verschillende mogelijkheden hoe het ziekenhuis dementievriendelijker gemaakt kan worden.

*Sprekers: Jelte Pasma, psycholoog te Friesland
Anette Keuning, verpleegkundige, onderzoeker en docent bij de opleiding verpleegkunde aan NHL-Stenden Hogeschool.*

De sprekers

G.H.E. Bergman-Klaasen

Mw. Bergman is notaris te Stadskanaal, voorzitter EPN (Estate Planners Notariaat). EPN heeft het levenstestament ontwikkeld.

Wilma Bijl

Wilma is bestuurslid bij de V&VN -afdeling complementaire zorg en verzorgt de basiscursus complementaire zorg in Groningen, Friesland en Drenthe. Sinds een jaar is zij instructor Healing Touch. Op dit moment is Wilma bezig met hbo-verpleegkunde en schrijft haar eindopdracht over "Complementaire zorg in de thuiszorg".

Louk Costongs

Louk werkt als SO bij Zonnehuisgroep Noord. Hij is arts van Hospice De Mantel in Zuidhorn maar ook van locaties voor psychogeriatric in Zuidhorn en Leens, en hij is consulent bij het PPTG.

Leonoor Gräler

Leonoor werkt als projectmedewerker in het UMCG en in dat kader schoolt zij verzorgenden in het observeren van pijn op een systematische manier. Heeft eerder meegewerkt aan onderzoek naar psychofarmaca en onbegrepen gedrag. Daarnaast volgt ze een opleiding Zorgmanagement aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Leontine Groen - van de Ven

Leontien werkt binnen de onderzoekslijn G-Oudgesprek. Binnen deze onderzoekslijn zet zij onderzoek op dat inzicht en praktische instrumenten oplevert om de zorg en dienstverlening aan ouderen beter af te stemmen op wat voor hen van belang is. Haar specialiteit is gezamenlijke besluitvorming in complexe situaties, zoals bijvoorbeeld de zorg voor mensen met dementie. Vanuit het lectoraat geeft zij tevens les over gezamenlijke besluitvorming en het doen van onderzoek binnen de opleiding verpleegkunde en toegepaste gerontologie en in bij - en nascholing van casemanagers dementie.

Rommy de Jong

Rommy werkt als specialist ouderengeneeskunde bij Dignis-Lentis, deels voor mensen met dementie en deels op de palliatieve unit. Daarnaast is zij consulent palliatieve zorg voor de provincie Drenthe en docent bij de opleiding tot specialist ouderengeneeskunde bij Gerion, VUmc.

Saskia de Jonge

Als coördinator trainingen Samen dementievriendelijk is Saskia volop bezig met het opleiden van trainers en het ontwikkelen van nieuwe trainingen online en op locatie. Samen dementievriendelijk helpt jou je kennis over dementie te vergroten en leert je omgaan met mensen met dementie.

Hetty Kazimier

Hetty werkt als senior adviseur palliatieve zorg bij het IKNL voor de noordelijke provincies.

Karin Klein

Karin werkt als verpleegkundig Specialist PZ bij ZG meander in Parkheem te Stadskanaal. Zij zit in de expertgroep palliatieve zorg van haar organisatie en is in die hoedanigheid nauw betrokken geweest bij de uitrol van STEM binnen Parkheem.

Annette Keuning

Annette heeft ruim twintig jaar ervaring als verpleegkundige in het ziekenhuis. Zij werkt nu als docent bij de opleiding verpleegkunde aan NHL-Stenden Hogeschool. Hiernaast is zij lid van de kenniskring van het Talmalectoraat Wonen, Welzijn en Zorg op hoge leeftijd. Op dit moment is zij bezig met promotieonderzoek naar dementievriendelijke verpleegkundige zorg voor mensen met dementie in het ziekenhuis.

Klaas Oosterhuis

Klaas is werkzaam als geestelijk verzorger in de verpleeghuiszorg waarin de palliatieve zorg een grote rol speelt.

Jelte Pasma

Jelte Pasma is lid van het bestuur van Alzheimer Nederland. Hij werkte als Klinisch Psycholoog in het ziekenhuis, onder anderen voor geriatrische patienten en de geheugenpoli. Hij is betrokken bij het landelijk project samendementievriendelijk.nl. In dit kader is hij in samenwerking met het ziekenhuis Tjongerschans in Heerenveen bezig met de start van het project "Dementievriendelijk Tjongerschans".

Myrna Pelgrum-Keurhorst

Myrna is als hoofddocent-onderzoeker palliatieve zorg betrokken bij zowel het praktijkgericht onderzoek binnen de palliatieve zorg, als bij het curriculumaanbod palliatieve zorg binnen de opleiding verpleegkunde. Derhalve brengt ze in haar werk praktijk, onderwijs en onderzoek met elkaar in verbinding door continue uitwisseling tussen die partijen.

Koos Pettinga

Koos heeft een dubbele functie waarbij het begeleiden van cliënten en hun naasten voorop staat. Zijn vooropleiding is o.a. maatschappelijk werk.

Louwke Polman

Louwke is GZ Psycholoog in en buiten het verpleeghuis en gespreksleider in het Alzheimer café. Coördinator van het Netwerk Dementie Groningen.

Sophia de Rooij

Sophia is internist-geriater en hoogleraar Geriatrie/Ouderengeneeskunde UMCG. Tevens is zij directeur van het Alzheimer Centrum Groningen.

Trijntje Scheeres-Feitsma

Trijntje is geestelijk verzorger, supervisor en coach. Als stafmedewerker bij Reliëf geeft zij onder andere trainingen moreel beraad.

Jacqueline Tijhaar

Jacqueline is master NLP en werkt als zelfstandig coach en trainer bij onder andere stichting STEM. Daarnaast is zij coördinator van de netwerken palliatieve zorg in de provincie Groningen.